

УДК 371.311

Роман Л.Ю., к.х.н., викл.; Чундак С.Ю., д.х.н., проф.; Баришева Т.Є., студ.

ОЦІНКА ЯКОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СІЛЬСЬКІЙ ТА МІСЬКІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 88000, м. Ужгород, вул. Підгірна, 46
e-mail: lukachinec@ukr.net

Свідоме і бережливе ставлення кожної людини до природи можливе тільки при наявності екологічної культури, широких екологічних знань, які повинні формуватись, починаючи з дитинства. Знання екологічних норм, закономірностей розвитку природи, знайомства з загадковим світом тварин, рослин, з особливостями їх поведінки, проблемами, які виникають в їх житті, дуже часто з вини людини, дадуть можливість кожному відчувати особисту відповідальність за майбутнє природи [1-5].

Метою екологічної культури, виховання є формування системи наукових знань, поглядів, переконань, які закладають основи відповідального ставлення до навколишнього природного середовища.

Зміст навчально-виховної роботи в цьому напрямі полягає у розкритті перед дітьми багатогранної цінності природи [6-8].

Успіх екологічного виховання значною мірою залежить від урахування ряду педагогічних вимог. При реалізації вимог екологічного виховання необхідний комплекс таких методичних засобів і прийомів, щоб вивчення природи, будь-яке спілкування з нею залишало в пам'яті дітей глибокий слід, обов'язково впливало б на їх почуття і свідомість.

Саме такий вплив справляють ігри, вікторини, екскурсії, народні прикмети, екологічні досліди, анкетування, і тому їх розглядають як важливу умову ефективного формування екологічної культури в учнів молодших класів [9-15].

У вчених-педагогів поки що не склалося єдиної думки в питанні, які саме умови сприяють ефективному засвоєнню учнями екологічних знань та вихованню їх на основі екологічної культури. На думку педагогів [16-20], головною умовою успіш-

ного формування в учнів екологічної культури є вміння поєднувати навчальний матеріал екологічного змісту із практичною діяльністю школярів у природному середовищі.

Мета даної роботи: порівняльна оцінка якості екологічного виховання та освіти учнів початкової школи міської та сільської місцевості на прикладі Кам'яницької ЗОШ I-III ступенів та Ужгородської ЗОШ № 15.

Матеріали та методи дослідження

Експериментальне дослідження полягало в оцінці якості екологічної освіти та виховання учнів початкової школи міської та сільської місцевості. Воно містило розробку комплексу тестових завдань, що дозволяють визначити рівень базових екологічних знань молодших школярів, знань екосистемних закономірностей та розвиток практичних умінь та навичок, які формуються на уроках природознавства та позакласному екологічному вихованні.

З метою порівняльної оцінки рівня екологічних знань школярів віком 7-9 років проведено тестування та опитування груп учнів 2-го, 3-го та 4-го класів ЗОШ с. Кам'яниця Ужгородського району та ЗОШ № 15 м. Ужгород.

У процесі створення тест-анкет та анкет-запитань для учнів 2-их – 4-их класів використано навчальний підручник з дисциплін «Я і Україна» [21-23] та «Природознавство» [24-26], які передбачено навчальною програмою, а також враховано можливість позакласного виховання (тобто можливість розвитку екологічної культури на основі домашнього виховання і гри на природі).

Тест-анкети розроблено враховуючи вікові особливості молодших школярів, їх

фізичну і психологічну підготовку до проведення подібних опитувань. Тест-анкета для опитування учнів 2-их класів складається з 10 запитань (учнів 3-их класів – з 12 запитань, учнів 4-их класів – з 14 запитань), до яких пропонуються три варіанти відповідей, одна з котрих є правильною.

Про якість екологічної культури судили враховуючи кількість правильних відповідей учнів.

Результати дослідження та їх обговорення

Результати тестування учнів початкових класів в Кам'яницькій ЗОШ І-ІІІ ст. та Ужгородській ЗОШ № 15 на екологічну тематику показали достатні знання школярів в області екології, хоча і не досягли їх максимуму. Результати опитування досліджуваних груп учнів представлено у вигляді діаграми на рис. 1:

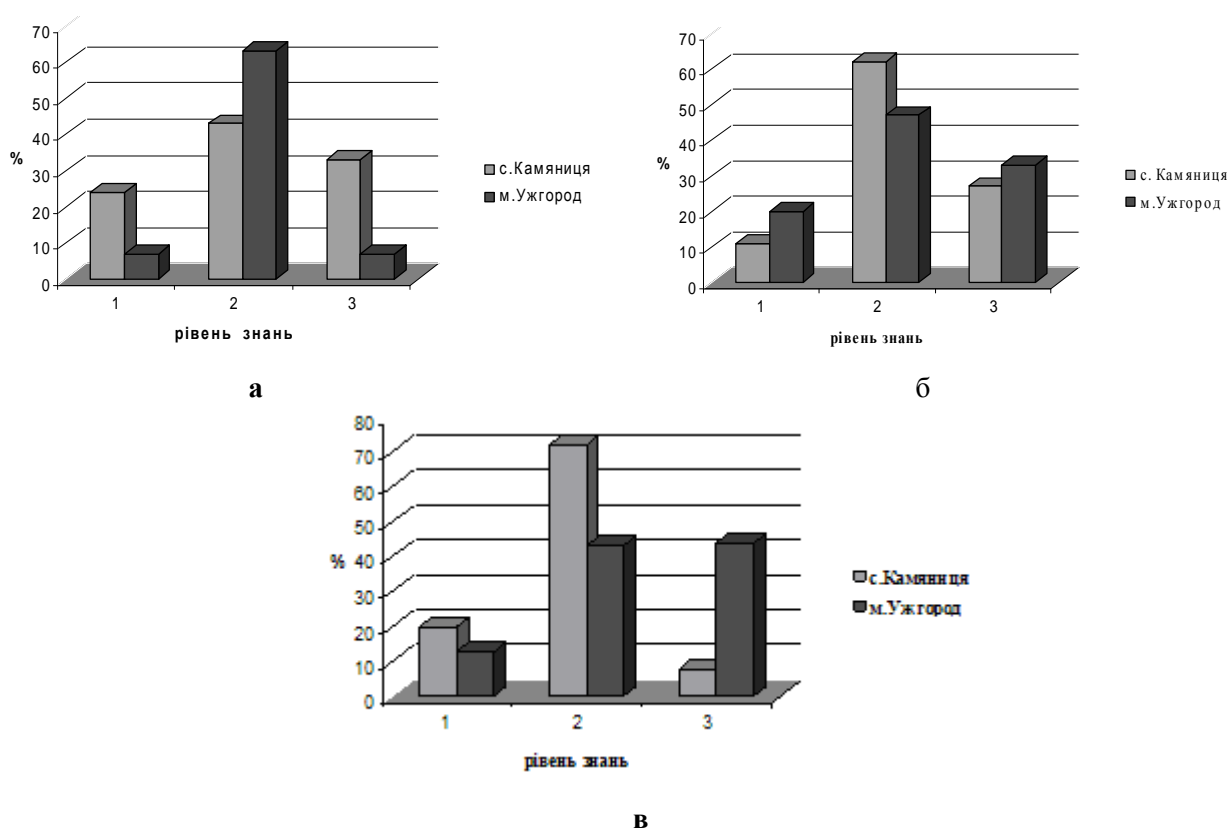

Рис. 1. Діаграма рівня екологічної культури учнів (а – 2-го класу; б – 3-го класу; в – 4-го класу): 1 – високий, 2 – середній, 3 – низький.

Аналізуючи дані діаграм а – в (рис. 1.) встановлено, що учні сільської школи мають дещо вищу екологічну культуру, порівняно з учнями, які навчаються у міських школах, що узгоджується з їх поточними оцінками з шкільних дисциплін «Природознавство» та «Я і Україна».

Як пояснити таку поведінку учнів міської школи? Можливо причина полягає у тому, що діти, які проживають в місті менше стикаються з красою природи, ніж діти, які живуть у сільській місцевості. Адже, учні у селах після уроків частіше граються на

вулиці, катаються на велосипеді, спостерігають за тим, як батьки або старші люди, які живуть по сусідству, доглядають за рослинами у городі чи фруктовому саду, або ж самі часто допомагають своїм батькам засаджувати город, доглядати за рослинами, домашніми улюбленцями, і тому розуміють цінність всього, що їх оточує... Варто зазначити, що діти віком 7-9 років в місті не так часто бувають на природі, а якщо і бувають, то з метою відпочити, а не доглядати за довір'ям.

Проведені дослідження якості екологічного виховання учнів сільської початкової школи показують на позитивну

тенденцію, щодо збільшення екологічної культури учнів з віком, тобто від 2-го до 4-го класу (табл. 1.).

Таблиця 1. Динаміка змін якості екологічного виховання учнів початкових шкіл

№	Клас	Рівень знань, %					
		ЗОШ с. Кам'яниця Ужгородського району			ЗОШ №15 м. Ужгород		
		низький	середній	високий	низький	середній	високий
1	2-й клас	33	43	24	30	63	7
2	3-й клас	27	62	11	33	47	20
3	4-й клас	8	72	20	44	43	13

Зокрема, із збільшенням віку (від 7 до 9 років) у дітей сільської школи низький рівень екологічних знань зменшується, що в свою чергу провокує збільшення відсотка дітей, які мають середній рівень екологічних знань.

У випадку динаміки змін якості екологічної освіти та виховання учнів міської початкової школи спостерігається негативна тенденція розвитку екологічної культури школярів, тобто із збільшенням віку відсоток дітей із низьким рівнем знань збільшується, що в свою чергу веде до зменшення кількості дітей із середнім рівнем знань. Що стосується високого рівня знань у учнів 2-4-их класів, то тут також присутнє деяке коливання, яке можна пояснити або розхвильованістю молодших школярів при написанні відповідей, або тим що діти дійсно забувають вивчений ними матеріал раніше.

За результатами анкетного опитування учнів 2-их – 4-их класів Кам'яницької ЗОШ І-ІІІ ст. та Ужгородської ЗОШ № 15 та за питаннями тест-анкет, можна зробити наступні висновки:

- 98% опитуваних учнів мають певні поняття про термін «екологія» та з чим він пов'язаний;

- 74,5% учнів-дівчат звернули свою увагу на запитання, що стосувались рослин, квітів, домашніх улюбленців, а також народної творчості на екологічну тематику, і більш широко дали відповідь на покладені запитання наступним чином: майже в кожній дитини вдома є домашній улюбленець (в деяких випадках і не один); в кожній дитини вдома є живі рослини; більша частина опитуваних змогла привести приклади приказок, віршів, прислів'їв про природу;

- в свою чергу 100% учнів-хлопчиків звернули свою увагу більше на запитання, що

стосувались годівничок, саджання дерев, промисловості, транспорту та їх впливу на навколишнє середовище.

На основі анкетного опитування батьків учнів досліджуваних груп встановлено, що батьки беруть мінімальну участь у екологічному вихованні своїх нащадків, мало розповідають дітям про природу та бережливе ставлення до неї, не читають дітям книг на екологічну тематику і не дивляться з ними документальні фільми про довкілля. Батьки міських учнів, на відміну від батьків учнів, які навчаються у Кам'яницькій ЗОШ, не вчать дітей різним приказкам та прислів'ям про природу. Зокрема, аналіз анкетного опитування батьків показав, що:

1) Майже всі батьки (94%) знайомі з поняттям «екологія» та змогли сказати про нього декілька слів.

2) 85 % матерів, на запитання, що стосуються домашніх улюбленців відповіли, що вони не проти того, щоб у їхніх дітей були домашні улюбленці і тільки 15% матерів відповіли, що домашні улюбленці негативно впливають на їхню дитину (через алергію) і тому їх не заводять.

3) Опитування татусів було в значній мірі нерозкритим, тільки деякі запитання, що стосувались транспорту, енергетики, промисловості та їхнього впливу на навколишнє середовище були розкриті повністю.

4) 61 % батьків не приділяють великої уваги екологічному вихованню своїх дітей, за рахунок того, що більшу половину свого часу приділяють роботі.

На основі проведеного анкетування можна зробити висновок, що всі учні, які приймали участь в анкетуванні, люблять

природу. Вони згодні з тим, що в Україні існують екологічні проблеми та приводять приклади таких проблем як: забруднення атмосфери, вирубка лісів, забруднення водних об'єктів, забруднення повітря, знищення зелених насаджень, наслідки Чорнобильської трагедії, не дотримання обов'язків охорони рідкісних видів птахів та тварин, засмічення вулиць та лісів, тощо.

Більшість учнів знають наслідки від вирубки лісів та використання рік та озер для миття автомобілів.

Виявлено, що усіх учнів, які приймали участь у опитуванні, хвилює доля природи. На запитання про правила поведінки на природі назвали такі: не засмічувати природу, не розпалювати вогнище у лісі, закопувати сміття на природі, не винищувати зелені насадження, не забруднювати ставки, річки. На основі проведеного тестування учнів та анкетного опитування і учнів, і їх батьків нами встановлено роль школи та роль батьків у екологічному вихованні дітей молодшого шкільного віку.

Висновки

Встановлено, що якість екологічної освіти та виховання переважає в учнів сільської початкової школи. Виявлено, що із збільшенням віку (від 7 до 9 років) в учнів ЗОШ I-III ст. с. Кам'яниця Ужгородського району низький рівень екологічних знань зменшується, що в свою чергу провокує збільшення відсотка дітей, які мають середній рівень екологічних знань, а в учнів Ужгородської школи №15 навпаки, із збільшенням віку учнів спостерігається пониження якості екологічного виховання.

Виявлено, що на екологічне виховання учнів 2-их – 4-их класів і сільської, і міської ЗОШ більше впливає школа. Участь батьків учнів міської школи у екологічному вихованні своїх нащадків є мінімальною, іноді, взагалі відсутньою.

Отже, екологічне виховання молодших школярів має неодмінно поєднуватись з екологічною освітою. В екологічному вихованні молодших школярів природа не повинна розглядатися лише з утилітарної точки зору. Перш за все, необхідно показати дітям її унікальність, красу і універсальність (природа – середовище життя всіх істот,

включаючи людину; об'єкт пізнання, задоволення її етичних і естетичних потреб; і лише потім – об'єкт людського споживання).

Список використаних джерел

1. Глухова Н.Є. Емоційне спілкування дитини з природою як умова творчого осягнення світу. *Дошкільне виховання*. 2001, 10, 16-19.
2. Горелов Л.А. *Екологія*. М.: *Центр*, 2000. С.208.
3. Ващенко Н.І. З досвіду екологічного виховання молодших школярів. *Початкова школа*. 1990, 8, 40-44.
4. Маковецька В.В. Виховуємо екологічну культуру. *Початкова освіта*. –2005, 14, 16-17.
5. Гавриленко О.М. Як навчати екологічного прогнозування. *Початкова школа*. 1997, 12, 42-45.
6. Дерябо С.Д., Ясвин Б.А. *Екологическая педагогика и психология*. Ростов-на-Дону: *Феникс*, 1996. С. 480.
7. Іванова О.І. Формування екологічної культури. *Початкова школа*. 1998, 8, 40-43.
8. Іванова О.І. Дидактичні ігри як засіб екологічного виховання. *Початкова школа*. 1998, 12, 25-26.
9. Мельник Д.І. Формування екологічної грамотності молодших школярів: *Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01*, АПН України, Ін-т педагогіки. Київ, 1995.
10. Іващенко С.С. Екологічна культура в контексті національного виховання. *Освіта і управління*. 1999, 4, 107-115.
11. Nath V. Formal environmental education at preschool primary and secondary levels. conditions of efficiency. *Environmental education of primary school children*. 2003, 1, 5-17.
12. Іщенко Л.І. Наступність в екологічному вихованні. *Початкова школа*. 1998, 9, 31-35.
13. Карпенко Ю.О., Графік М.В. Зелений туризм на Чернігівщині. Чернігів: *Б.в.*, 2003. С. 100.
14. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання. К.: *Вища школа*, 1997. С. 237.
15. Ковальчук І.В. Виховання екологічної свідомості. *Початкова школа*. 1999, 10, 13-17.
16. Крисоченко В.С. Екологічна культура. К.: *Заповіт*, 1996. С. 251.
17. Колесник М.О. Форми, засоби та методи екологічного виховання учнів. *Екологічний вісник*. 2006, 1, 80-85.
18. Клименко С.С. Трудове виховання як компонент природоохоронної справи. *Початкова школа*. 1998, 9, 35-37.
19. Ковальчук І.І., Ковальчук Т.В. Актуальні проблеми екологічної освіти та виховання. *Педагогічна думка*. 2005, 4, 80-85.

20. Ковальчук І.В. Виховання екологічної свідомості. *Початкова школа*. 1999, 10, 17-19.
21. Байбара Т.М., Бібік Н.М. Природознавство. 2-ий клас. К.: *Форум*, 2004. С. 145.
22. Байбара Т.М., Бібік Н.М. Природознавство. 3-ий клас.. К.: *Форум*, 2004. С. 145 .
23. Байбара Т.М., Бібік Н.М. Природознавство. 4-ий клас. К.: *Форум*, 2004. С. 145.
24. Байбара Т.М., Бібік Н.М. Я і Україна. 2-ий клас. К.: *Форум*, 2004. С. 145.
25. Байбара Т.М., Бібік Н.М. Я і Україна. 3-ий клас. К.: *Форум*, 2004. С. 145.
26. Байбара Т.М., Бібік Н.М. Я і Україна. 4-ий клас. К.: *Форум*, 2004. С. 145.

Стаття надійшла до редакції: 09.09.2015.

QUALITY ASSESSMENT ECOLOGICAL EDUCATION OF STUDENTS IN RURAL AND URBAN PRIMARY SCHOOL

Roman L.Yu., Chundak S.Yu., Barysheva T.E.

The quality assessment of environmental education of primary school urban and rural areas have been studied. The complex of tests that can determine the level of younger pupils basic ecological knowledge was developed. Test items were directed on development of practical skills and abilities formed on the lessons of natural science and extracurricular environmental education.

The level of environmental awareness of 7-9 year pupils knowledge has been assessed using questionnaire survey for groups of 2nd, 3rd and 4th grade pupils at Kam'yanytsya school and Uzhhorod school № 15.

A higher level of environmental culture of rural schools pupils was found. It was established that the environmental education of primary school children formed more under the influence of school. Participation of parents of pupils in urban school environmental education is minimal and sometimes is absent at all.

Thus, environmental education primary school children should certainly be combined with environmental education. The nature should not be seen only from a utilitarian point of view during ecological education of younger schoolchildren. First of all, it is necessary to show children the uniqueness, beauty and versatility of nature and only then, that nature - the object of human consumption.